

4. Зменшується база оподаткування. При державному регулюванні вивозу капіталу операції реєструються, а тому сплачуються податки.

Для стримування витоку капіталу з економіки необхідно розробити стратегічну програму і тактику дій, зробити «втечу» капіталу економічно не вигідною. Перш за все необхідно забезпечити соціально-економічну і політичну стабільність в Україні і захист прав власності. Необхідний правовий режим гарантій для страхування комерційних і політичних ризиків, непередбачених дій держави. Цілі, для досягнення яких потрібно [5]:

- вводити обмеження потоків капіталу: утримання внутрішніх заощаджень; збереження внутрішньої бази оподаткування;
- встановлення правильної послідовності кроків по досягненню економічної лібералізації;
- зниження коливання обмінного курсу і зменшення частоти і сили спекулятивних актів.

Висновки

Підбиваючи підсумок огляду подальшого розвитку валютної системи і валютного ринку України, слід зазначити: розвиток, лібералізація валютного ринку має проводитися в умовах досягнутої макроекономічної стабільності, міцного валютно-фінансового положення країни, здорової і ефек-

тивно функціонуючої банківської системи. Реформи, що в цьому випадку проводяться, досягають своїх цілей, стають стимулом для розвитку зовнішньоекономічної діяльності і інтеграції національної економіки в систему світового господарства. А отже, національна валютна система потребує постійного вдосконалення, що забезпечить Україні стабільний розвиток у майбутньому, а також визнання нашої грошової одиниці світовим валютним ринком.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.99 №679–XIV (679–14) [з наст. змін. і доп.]. – [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Волоцька І.С. Аналіз чинного валютного законодавства України / І.С. Волоцька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №2 (33). – С. 48–52.
3. Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.93 №15–93 [з наступ. змін. і доп.]. – [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Дзюблюк О.В. Валютна політика: підручник / О.В. Дзюблюк. – К.: Знання, 2007. – 422 с.
5. Барановський О.І. Актуальні проблеми функціонування валютних ринків / О.І. Барановський // Фінанси України. – 2009. – №4. – С. 13–32.

УДК 339.7

О.В. ЛАВРИНЕНКО,

доцент, ст. викладач кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Теоретичні дискусії сутності валютної системи

Стаття присвячена дискусійним аспектам визначення сутності валютної системи. Значна увага приділяється встановленню відмінностей між поняттями «валютна система» та «валютний порядок».

Ключові слова: валюта, валютна система, валютний порядок.

Статья посвящена дискуссионным аспектам определения сути валютной системы. Значительное внимание уделяется определению отличий между понятиями «валютная система» и «валютный порядок».

Ключевые слова: валюта, валютная система, валютный порядок.

This article considers debatable questions of the essence of currency exchange system. Significant attention is paid to determination of distinctions between such notions as «exchange system» and «currency order».

Keywords: currency, exchange system, currency order.

Постановка проблеми. Збільшення ролі та значення ефективної валютної системи в сучасній структурі глобаль-

ної економіки спричинено динамічним розвитком, масштабами, мобільністю світового валютного ринку та неможливістю протистояння кризовим явищам та процесам, що стали характерними тенденціями кінця ХХ початку ХХІ століть. Остання світова фінансова криза 2008 року ще раз продемонструвала та довела неспроможність сучасної світової валютної системи забезпечити відносну стабільність міжнародним валютним відносинам.

Враховуючи кризу Ямайської валютної системи та активізацію дискусій відносно її трансформації, необхідність розвитку новітніх науково-методичних засад організації, функціонування та реалізації валютної системи є актуальним завданням сучасності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретико-методологічною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань особливостей функціонування світового валютного ринку. У роботі використані джерела таких науковців, як А.Г. Наговіцин, В.В. Іванов, І.І. Платонова, В. Каміна, М. Коваленко, С. Боринець, Л. Вороніна, О. Гальчинський, М. Швайко, О. Шнипко та інших; серед за-

рубійних були використані джерела Lucio Sarno, Mark P. Taylor, Eichengreen B., E. Mundell, McKinnon R. та інші.

Велика кількість публікації з даної тематики свідчить про ґрунтовність у дослідженні проблем розвитку валютної системи багатьма вченими. Але під впливом глобальної фінансової кризи останнім часом відновилися дискусії щодо реорганізації світових валютних відносин, надання їм більш стабільної основи у вигляді підвищення ролі кошикових валют або посилення валютної регіоналізації. Все це актуалізує проблематику дослідження.

Метою статті є визначення деяких дискусійних аспектів сутності валютної системи. Приділяється увага встановленню відмінностей між поняттями «валютна система» та «валютний порядок».

Виклад основного матеріалу. Об'єктом світового валютного ринку служать валютні цінності, зокрема іноземні, коли суб'єкти цього ринку купують чи продають їх за національну валюту, та національні, коли суб'єкти ринку купують чи продають ці валютні цінності за іноземну валюту. Оскільки на ринку одночасно відбувається продаж іноземної та національної валюти, вони існують як об'єкти валютного ринку.

Для глибокого дослідження валютної системи та подальшого аналізу її в структурі глобальної економіки вважаємо за необхідне розглянути низку ключових категорій та теоретичних напрацювань, які відображують сутність поняття валютної системи.

«Валюта» (від італ. *valuta*, від лат. *valeo* – коштує) як одне з основних складових поняття «валютна система» прийнято розглядами у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні валюта – це банкноти та монети, які є законним платіжним засобом на території певної країни і, виконуючи функцію світових грошей, виходять за національні рамки. У більш широкому сенсі під валютою розуміють не тільки банкноти та монети, а також вимоги, виражені у вигляді банківських вкладів, векселів і чеків. Деякі українські науковці, поєднуючи ці визначення, характеризують поняття «валюта» як будь-які грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язане із зовнішньоекономічними відносинами [1, с. 232].

Оскільки валюта – це грошова одиниця певної країни, всі функції та властивості, які виконують гроші, вона також має, але основна відмінність між грошами та валютами проявляється у сфері їх застосування. Гроші функціонують у межах певної держави, а валюта – за межами даної держави, і сукупність тих зв'язків, що виникають за національними межами, називаються міжнародними валютними відносинами. Як зазначає Л. Красавіна, категорія «валюта» забезпечує взаємозв'язок і взаємодію національного та світового господарств [2, с. 34]. Отже, грошова одиниця, виходячи за національні межі, вступає у взаємозв'язок із грошовими одиницями інших країн світу через конвертованість, тим самим створюючи основу для ефективного функціонування міжнародної торгівлі, глобалізації фінансових ринків і розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин.

Другою категорією є «система» (від грецької *systema* – ціле, складене з частин, з'єднання) – сукупність об'єктів, взаємодія яких викликає появу нових інтегративних якостей, не властивих окремим утворюючим систему елементам. Одна з основних властивостей системи – це взаємозв'язок та взаємозалежність основних її елементів, що характеризуються стійкістю, регулярністю даних зв'язків і у процесі функціонування системи демонструють перехід від одного стану до іншого. Дана властивість системи найбільш точно відображає сутність валютної системи.

У вітчизняній літературі валютна система зазвичай розглядається з економічного та організаційно-правового поглядів.

У сучасному економічному словнику «валютна система» розглядається як сукупність економічних відносин (у тому числі відносин з приводу функціонування й розвитку валюти, техніко-економічних, організаційно-економічних та економічної власності), цілісність якої забезпечується за допомогою валютної політики. Певна приналежність техніко-економічних відносин до валютної системи означає спеціалізацію кожної з її підсистем (національної, світової і міжнародної) на виконанні покладених на них функцій, деякі координації при цьому та ін.; до організаційно-економічних відносин – процес управління цими підсистемами з боку відповідних органів, дослідження валютних ринків та ін.; до відносин економічної власності – відповідна сукупність грошово-кредитних відносин, пов'язаних з рухом валюти та відносинами привласнення, які при цьому функціонують і розвиваються. Матеріально-речовим змістом валютна система – це є розвиток технологічного способу виробництва в межах перелічених підсистем у їх взаємодії.

А. Гальчинський трактує поняття «валютна система» суто з організаційно-правового погляду. Так, А. Гальчинський зазначає, що валютна система – це форма правової та інституційної організації валютних відносин [3 с. 320]. Водночас у навчальному посібнику за редакцією А. Задоя визначено валютну систему як інституційно-правову форму організації валютних відносин [4].

У російській економічній літературі необхідно відмітити визначення, дане Л. Красавіною, яка протягом багатьох років займається проблемою міжнародних валютно-фінансових відносин, зокрема валютною системою. Отже, за Л. Красавіною, «валютна система» – це форма організації і регулювання валютних відносин, закріплена національним законодавством або міждержавними домовленостями [5, с. 32]. Ще один відомий російський автор О. Анкін також зазначає, що валютна система являє собою форму організації і регулювання валютних відносин, визначених національним, регіональним законодавством і в міжнародних угодах [5, с. 7].

Разом із тим доктор економічних наук, професор Фінансової академії при Уряді РФ О. Суєтін трактує поняття «валютна система» як сукупність грошово-кредитних відносин, що склалися на основі інтернаціоналізації господарського життя і розвитку світового ринку, закріплена в договірних та державно-правових нормах [6, с. 6].

Досліджуючи теоретичні аспекти валютної системи у західній зарубіжній літературі, ми стикнулися з тим, що західні науковці такі терміни, як financial system, monetary system, currency system, foreign exchange system, exchange rate system, часто використовують як синоніми, хоча кожен з цих термінів має своє чітке значення. Це пояснюється тим, що всі ці системи дійсно дуже щільно пов'язані між собою та в сукупності відображають ситуацію у фінансовому секторі певного середовища (національного чи міжнародного). Отже, на наш погляд, валютна система є однією з основних складових фінансової системи, що показано на рис. 1.

Враховуючи основну властивість систем до взаємозв'язку, ми спостерігаємо значну взаємозалежність не тільки між системами, а й між окремими елементами різних систем. Так, один з елементів валютної системи – валютний курс – впливає не тільки на елементи валютної системи (золотовалютні резерви, валютний ринок, валютну політику та ін.), а й на елементи грошової, кредитної та банківської систем (емісію грошової одиниці, відсоткові ставки за кредитами та депозитами, встановлення норми обов'язкового банківського резервування стабільності банківських і фінансових установ та інші).

Оскільки в західній літературі майже не зустрічається дефініція валютної системи в інтерпретації currency or foreign exchange system, можемо припустити, що використання виразу monetary system означає не монетарну, а валютну систему, оскільки при використанні даного поняття досліджуються процеси валютної системи, наприклад еволюцію світової валютної системи (П. Кругман, М. Обстфельд, Б. Ейхенгрін, Р. Манделла, Дж. М. Ботон та ін.).

Уперше відмінності між поняттями «валютна система» та «валютний порядок» були виявлені Робертом А. Манделлем. Так, характеризуючи валютну систему та валютний порядок, автор зазначає, що система – це сукупність різноманітних елементів, які постійно взаємодіють між собою з відповідним рівнем контролю. Коли ми говоримо про міжнародну валютну систему, ми маємо на увазі механізми регулювання взаємовідносин між країнами – учасницями торгівлі і, особливо між валютами та кредитними інструментами національного співробітництва на міжнародному валютному, фондовому та товарному ринках. Контроль здійснюється через політику на національному рівні, взаємодіючи один з одним у вільній формі спостереження, яке ми називаємо

співробітництвом. «Порядок» на відміну від «системи» являє собою структуру, в якій працює система. Це структура законів, угод, інструкцій і норм, що встановлюють призначення системи і розуміння навколишнього середовища учасниками міжнародних валютно–фінансових відносин. Валютний порядок відноситься до валютної системи приблизно так, як конституція відноситься до політичної чи виборчої системи. Ми можемо думати про валютну систему як про принцип роботи валютного порядку [5, с. 92].

Неофіційно міжнародний валютний порядок часто називають «правила гри». Термінологія даного виразу використовувалася при описі прийнятих правил міжнародного золотого стандарту (1914). (Для порівняння: період великих світових потрясень (1914–1945) та змін кидають виклик будь–якій послідовній характеристиці [8, с. 1]. Але правила гри дотримувалися, навіть коли не записувалися або були офіційно закодовані.)

Подібного підходу до визначення понять «валютна система» і «валютний порядок» дотримується Рональд Маккінон [9, с. 1, 2], відзначаючи, що виокремлення даних категорій допомагає зосередитися на порівнянні валютного порядку в різні періоди функціонування валютної системи.

Водночас член виконавчої ради Європейського центрального банку (ЄЦБ) Лоренцо Бін Смарі (Lorenzo Bini Smaghi) використовує терміни «валютна система» і «валютний порядок» як синоніми, відзначаючи, що новий валютний порядок – це система платежів між резидентами різних країн, яка гарантує рівну торгівлю товарами, послугами і фінансовими активами та потребує певного механізму втримання нестабільності під контролем.

Оскільки основою для представлених висновків стосовно подібності чи відмінності понять «валютна система» та «валютний порядок» стала світова валютна система, ми дозволимо собі не погодитися з останнім висловлюванням та підтримуємо твердження Р. Манделла відносно того, що «валютний порядок» та «валютна система» є різними поняттями. До даного висновку ми прийшли, спираючись на вивчення основних тенденцій сучасної світової валютної системи. Так, до основних принципів валютного порядку, до прикладу, Ямайської валютної системи можна віднести: демонетизацію золота, стандарт СПЗ та вільне право вибору режимів валютних курсів. Фактично ж сучасна світова валют-

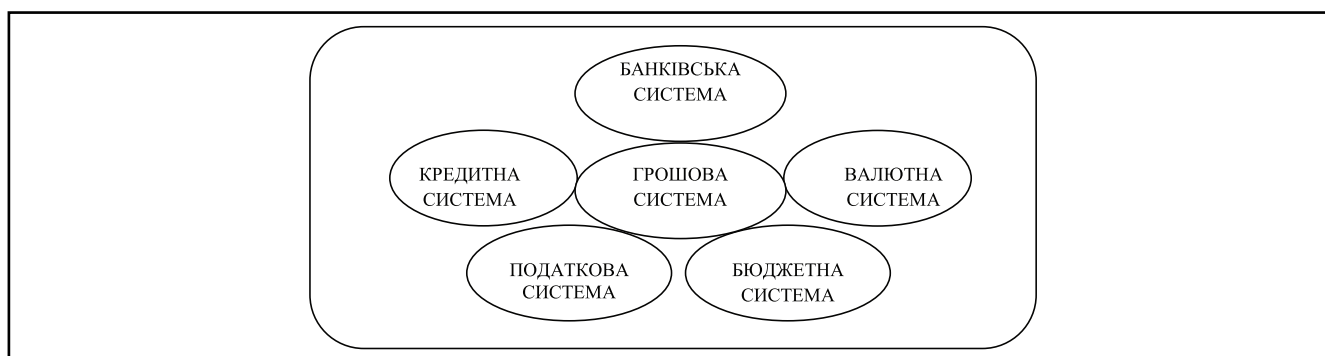

Рисунок 1. Структура фінансової системи

на система не дотримується більшості принципів валютного порядку, оскільки більшість країн світу (перш за все це стосується розвинених країн світу, таких як США, Німеччина, Швейцарія, Китай, Японія, Росія) все ж таки використовують золото у власних резервах, що не відповідає принципу сучасного валютного порядку.

Оскільки і принцип демонетизації золота, стандарт СПЗ не є уніфікованим еталоном вартості, хоча, на нашу думку, він є одним з найефективніших варіантів розподілу валютних ризиків та зменшення впливу американського долара на світову економіку в цілому. Основною причиною непопулярності СПЗ як резервного активу є занадто малий обсяг їхнього випуску. За даними МВФ, на січень 2011 року склад СПЗ у світових резервах становить менше 4% [10, с. 6]. А оскільки фактично немає достатнього обсягу СПЗ для забезпечення ліквідності світових резервів та відсутня інша альтернатива, країни змушені використовувати долар США як основний резервний актив.

Проаналізовані та представлені вище факти свідчать про невідповідність існуючого світового валютного порядку сучасній валютній системі, але, якщо порівнювати національний валютний порядок та національну валютну систему, необхідно відмітити їхню ідентичність. Перш за все це спричинено тим, що органи, які розробляють та реалізують основні принципи та вимоги національного валютного порядку, є однаковими, також зазначені органи мають конкретні валютні інструменти для регулювання національної валютної системи, на відміну від МВФ. Необхідно зазначити також, що національний валютний порядок та національна валютна система направлені на єдину ціль – задоволення власних (національних) інтересів, а сучасний світовий валютний порядок здебільшого орієнтується на інтереси США, що тим самим породжує суперечки, недотримання існуючого валютного порядку та породжує його невідповідність (розбіжність) зі світовою валютною системою.

Висновки

Отже, співставивши, як розглядають сутність валютної системи та валютного порядку вітчизняні та зарубіжні автори, можна зробити висновок, що єдине спільне поняття ними ще не встановлено. Ми пропонуємо власне розуміння сутності обох категорій, даючи їм такі визначення.

Валютний порядок – це форма організації валютної системи, спрямованої на врегулювання валютно-фінансових взаємовідносин на різних рівнях (національному, регіональ-

ному, світовому), що закріплена у нормативно-правових актах, договорах та угодах. Ефективність валютного порядку проявляється у виконанні його основних принципів певними країнами та у відповідності його з валютною системою.

Валютна система – це сукупність валютних взаємовідносин, що виникають у результаті купівлі-продажу валюти і валютних цінностей на території певної країни та за її межами, міжнародних розрахункових операцій від зовнішньоекономічної діяльності та як форма реалізації валютного порядку.

Список використаних джерел

1. Гроші та кредит: підручник / [Савлук М.І., Мороз А.М., Лазепко І.М. та ін.]. – [4-те вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.
2. Международные валютно-кредитные отношения / [Красавина Л.Н., Алибегов Т.И., Былиняк С.А., Валовая Т.Д., Катасонов В.Ю. и др.]; под ред. Красавиной Л.Н. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 608 с.
3. Гальчинський А.С. Сучасна валютна система / А.С. Гальчинський. – К.: ОНВІ «LIBRA», 1993. – 95 с.
4. Білоцерківець В.В. Міжнародна економіка: навч. посіб. / [Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Задоя, д.е.н., проф. В.М. Тарасевича / Дніпропетр. ун-т економіки та права / [А.О. Задоя (ред.), В.М. Тарасевич (ред.)]. – Д.: ДУЕП, 2010. – 339 с.
5. Аникин О.Б. Международные валютно-финансовые и кредитные отношения: учеб. пособие / О.Б. Аникин. – М.: Флинт: МПСИ, 2008. – 240 с.
6. Суэтин А.А. Международные валютно-финансовые и кредитные отношения: учебник / А.А. Суэтин. – Ростов н/Д.: Феникс, 2010. – 411 с.
7. Mundell, R. The Future of the International Financial System, in A. Acheson, J. Chant, and M. Prachowny, eds., *Bretton Woods revisited*. Toronto: University of Toronto Press, 1972, pp. 91–104.
8. Eichengreen, B. International Policy Coordination in Historical Perspective: A View from the Interwar Years [Електрон. ресурс]. – NBER Working Papers 1440, National Bureau of Economic Research, Inc. September 1984. – P. 57. – Режим доступу: http://www.nber.org/papers/w1440.pdf?new_window=.1.
9. McKinnon R. The Rules of the Game: International Money in Historical Perspective // *Journal of Economic Literature*, Vol.31, №1 (Mar., 1993), p. 44.
10. International Reserves and Foreign Currency Liquidity – Reporting Countries. *Imf.org*. 2001–01–05 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/sta/ir/colist.htm>. Retrieved 2010–07–08.